

TREKK FRA DET MØRKESTE KRISTIANIA VED ÅRHUNDRESKIFTET

En politimanns erindringer.

De fleste har sikkert hørt eller lest en hel del om det beryktede Vaterland fra gamle dager. Denne lille bydelen var tidligere betraktet som en verden for sig selv. Utenbysboende har vel med en viss spenning benyttet anledningen under et hovedstadsophold til også å ta en tur gjennom denne bekjente bydel. Med undtagelse av noen få større bygninger spredt omkring består ellers bebyggelsen av små 1-2-3-etasjers hus og rønner. Vaterlands lille kirke, som ligger ved foten av Vognmannsgaten, ikke langt fra Akerselven, var en av de første bygninger som ble oppført etter århundreskiftet. Omtrent på samme tid ble Vaterlands skole bygget i Sukkerhusgaten, omgitt av et meget pent beplantet areal. På samme tomt stod tidligere en gammel, forfallen låvebygning som kommunens renovasjonsvesen benyttet til hestestall etc. Ellers består Vaterland av gammel trist bebyggelse, skjønt den ligger så å si i byens centrum. Om Vaterland er den samme idag, så er ikke livet som utfolder seg der det samme som for 35 år tilbake.

Dette vil jeg nedenfor fortelle en del om fra personlig erfaring som politimann der.

DRIKKEBULER, LASARONER OG BONDEFANGERE.

Vaterland kunde med rette kalles det mørke Vaterland i flere betydninger. Gatebelysningen var fattig. Noen få lyktestolper var plassert meget spredt omkring i gatene og i smugene, men de fleste av lyktestolpene var i en skrøpelig forfatning, mange nesten falleferdige og skakke,

og de harmonerte da godt med de skumle omgivelser. Man gikk oftest i mørke, og det hørtes aldri noen klage over dette forhold fra Vaterlands beboere. Belysningen i husene eller rønnene var i samme forfatning og hjalp lite til å friske op den dårlige gatebelysning.

Nesten alle hus og rønner bestod av simpelere losjihus, drikkebuler, flere ølrestauranter og en hel del laddevinssjapper, alt i rekkefølge etter hverandre i gater og smug.

Laddevinssjappene var helst små, og den ene var lik den annen. De var trange og smussige med en liten disk på gulvet og noen små hyller på veggene hvor flaskene var stablet op. Betjeningen bestod som regel av en eldre kvinne eller mann, og kundekretsen var fordrukne lasaroner og ramp, kvinner som menn i alle aldrer. Kunden og «ekspeditøren» var like skittenferdige, så de tok det ikke så nøie. Handelen gikk til stadighet bra. Man kunde iakta disse mennesker gå ut og inn dagen lang, og noen lukningstid kjente de handlende ikke til på denne tid i Vaterland.

Ølrestaurantene, som gjerne blev drevet kombinert med losjihus, var der mange av, de fleste var ganske små. Likesom ved laddevinssjappene var det også her slett bevendt med renholdet, og de så sannelig ikke innbydende ut med sin dunkle belysning. Inventaret bestod av et halvt dusin bord og stoler som var spredt omkring på gulvet. Serveringen ble utført av en eldre mann eller kvinne som var i full travelhet hele dagen. Atmosfæren var kvelende, og røken fra sure snadder svevet i tykke lag i lokalet. Stemningen var alltid støiende. Gjestene bestod av en broket forsamling av tilreisende jernbaneslusk, lasaroner og gatepiker. Almindelig var det å se gjestene medbringe en lekkerbisken til ølet, som hestepølse, en spekesild eller noe annet som kunde friske op tørsten. Noen ordentlige mennesker fra de øvrige bydeler var det sjeldent å se. Det hendte dog en gang imellem at noen nysgjerrige kunde komme på høilys dag for å se på livet der, men de blev ikke sittende der lenge, da det kunde være forbundet med risiko. Nesten alltid foregikk der noe spektakkel, klammeri og slagsmål med utkastelse, og den patruljerende politikonstabellen hadde til stadighet nok å bestille på disse steder. Ølrestaurantene og laddevinssjappene drev med lovlig salg av øl og vin, dessuten var der utallige drikkebuler rundt omkring hele Vaterland, særlig i Karl den 12tes gate. Alle disse drev ulovlig salg av både øl, vin og brennevin

Hjørnet av Vognmannsgaten og Tomtestredet ca. 1900.

som de bestandig hadde rikelig lager av. Her var det bondefangerne holdt til, og hit bragte de sine ofre, hvilket jeg skal berette om senere.

Midt i Vognmannsgaten stod en gammel ubebodd og forfallen rønne som Frelsesarmeens hadde leiet i en ganske kort tid til slumarbeide. Dette forfalne hus stod så forkjært at det hindret kjøretrafikken. Samtidig var det for den patruljerende konstabel meget vanskelig å ha oversikt over gaten. Rønnen var til megen hjelp for rampen til å skjule sig bak, men den ble endelig fjernet, til stor fordel for politiet, men til skuffelse for bermen.

Bermen holdt sig sjeldent utenfor Vaterland uten de hadde skumle hensikter i andre bydeler. Utenforstående brukte sjeldent Vaterland som gjennemgangsstrøk, da det var forbundet med fare for å bli overfalt og plyndret, spesielt utover kvelden og natten. All ramp eller berme holdt til i Vaterland. Sine ofre hentet de fra de forskjellige bydeler, oftest var det tilreisende og troskyldige bønder og sjøfolk som de lokket

med sig hit. De arbeidet gjerne sammen med gatepikeiene, som var det viktigste trekkplaster. Disse mennesker brukte der sine penger og blev etterpå kastet ut fra et eller annet sted. Når de så senere beklaget sig til politiet over at de var frastjålet penger og eiendeler, henvendte politiet sig til det sted anmelderen hadde oppgitt. Som oftest blev man mottatt av et eller annet kvinnemenneske som forklarte at hun intet kjente til forholdene, og at nevnte selskap bare hadde nydt en flaske brus eller to og derefter forlatt stedet. En bedre oplysning kunde de nok gi politiet, men de stod enten i forbindelse med bandene, eller vilde aldri blande seg inn i disse historier. Slike tilfeller kunde hende ofte på drikkebulene i Vaterland uten at offentligheten kunde komme tilbunns i sakene.

Ved kveld og nattetider var gatene nesten tomme for mennesker. Der kunde gjerne opholde sig bandemedlemmer spredt omkring i smug og portrum for å vente på tilfeldige ofre, for eksempel sjøfolk som i drukken tilstand skulde besøke Vaterlands buler, eller fremmede mennesker som uforskyldt hadde forvillet sig dit ned. Som regel bestod hver bande av flere personer, og de grep sine ofre og trakk dem innenfor et portrum eller smug. Efter å ha gitt dem et bedøvende slag, tok de deres penger og ellers alt av verdi de kunde være i besiddelse av. Et par av bandemedlemmene holdt offeret mens de andre hjemskøkte lommene. Skulde de ikke få bukt med offeret med et velrettet neveslag, blev der gjort kort prosess ved hjelp av andre midler som de alltid var i besiddelse av. Det kunde jo hende at de traff på sine overmenn, og derfor var de alltid godt utrustet. Disse overfallsmenn måtte også holde skarp utkik med den patruljerende politikonstabel, og det var meget vanskelig å komme dem inn på livet. Fant de ikke penger eller verdigjenstander hos ofrene, tok de gjerne deres yttertøi, og det kunde gå så vidt at folk kom springende til den patruljerende politikonstabel i bare undertøi og meldte et overfall.

I forbindelse med dette kan jeg nevne et pussig tilfelle. En stor kor-pulent bondemann med en veldig hengemave kom slingrende i sin baksrus på morgenkvisten bortover Vognmannsgaten i bare underbuksen og på strømpelesten. Han møtte der den patruljerende konstabel, til hvem han med eder og forbannelser forklarte at han var blitt overfalt. Under forsøket på å finne stedet hvor han hadde våknet opp viste det sig umulig

Hjørnet av Karl XII's gate og Sukkerhusgt. 1908.

for ham å finne det i det hele tatt. Alle steder syntes for ham å være like, og der kunde foreløpig ikke gjøres noe med saken. Slik endte iallfall denne bondemanns eventyr i Vaterland. Bandene omsatte alle stjålne klær til de boder som handlet med brukte klær av alle slag, og slike var det mange av den gang.

LADDEVINSDRANKERNE

Da Vaterlands kirke ble bygget straks etter århundreskiftet, opførtes samtidig på den andre siden av gaten en større lagerbygning. Disse bygninger var under opførelsen meget avholdte tilfluktssteder ved kveld og nattetider for en mengde lasaroner av den eldre fordrukne type som

holdt til der for å drikke. Den hovedsakelige drikk disse forkomne mennesker nød var den såkalte «skåp» eller «ristet skåp». «Ristet skåp» var en blandingsdrikk som blev laget av politur, og man kunde komme over flokkevis som nød dette svineri. De patruljerende konstabler jaget dem fra byggene til alle tider, men de kom stadig tilbake for å drikke, og samtidig forpestet de stedet med all sin urenslighet.

Om dagen satt de i store grupper langs Akerselven hvor de også drakk sin «skåp» og laddevin av simpleste sort, dovnet sig og fortærte sin mat, hvis de hadde noe å spise på. Maten kunde bestå av mange slags rare retter, helst i rå tilstand. Meget almindelig var det å se dem smøre tykke lag med rå kjøttdeig på en brødkive. Ovenpå kjøttdeigen las et like tykt lag med løkskiver. Dette blev altsammen krydret med pepper og salt. Kjøttdeigen, som ofte var ubruklig til menneskeføde, tigget de til sig i de forskjellige forretninger. Maten skyldtes ned med en flaske billig laddevin som gikk fra mann til mann under måltidet. I traktene langs elven kunde de holde sig ugenert for politiet, da elvebredden nedover lå avsondret fra gatene, og slik satt de i gruppevis hvis været tillot det. Skiftevis gikk de til vinsjappene for å skaffe sig en flaske laddevin som de ikke kunde undvære. Noen drakk og røkte, noen spiste og andre sov.

Alle disse mennesker var av den eldre type lasaroner som levde livet for sig selv. Blandt dem var det også en hel del eldre kvinner som førte den samme tilværelse og ikke stod tilbake for sine mannlige kolleger i noen retning. De røkte sine krittpiper med karvet skråtobakk, de drakk og røkte like meget som manfolkene. Der var sjeldent slagsmål blandt disse forfalne lasaroner, litt trette kunde gjerne opstå, men helst kom de godt ut av det med hverandre. Et sted måtte de jo opholde sig, og da de var svært lojale mot politiet, lot man dem være i fred der. Ved nattetider på sommeren søkte de husly i de åpne skur og forfalne tomme rønner eller avkroker under de mange broer langs Akerselven eller andre steder hvor de ugenert kunde finne tak over hodet. Hvis været tillot det tilbragte de gjerne natten under åpen himmel. De var alle herdede mennesker og som ventelig meget fillet og dårlig klædd. Et alminnelig syn var det å se dem rusle omkring sommer som vinter i fillete sko som knapt hang på benene. Denne lasarontypen var helt ufarlig for

samfundet. For det meste levde de av tiggeri, hvad godhjertede mennesker kunde gi dem, en pengeslant eller en matbit. De satte ikke store fordringer til livets ophold. Deres hovedsakelige ærgjerrighet var å skaffe penger til en flaske laddevin. De kunde bli sett til stadighet vandrende rundt på vinsjappene, og en flaske laddevin var den gang meget billig.

I de kolde vinternetter kunde det for disse forkomne mennesker være vanskelig å skaffe sig noenlunde tørt og varmt husly. Frelsesarmeens herberge, som lå i Urtegaten, var hver natt overfylt. Det rummet nokså mange mennesker, men de måtte betale for å overnatte der. Her fikk de en brisk å ligge på, og briskene stod så tett som mulig. Sengeutstyret var fattigslig, men nattelyet kostet ikke meget, dog slapp ingen inn på Frelsesarmeens herberge uten å betale for sig. Mange henvendte sig til de respektive politistasjoner, hovedsakelig Grønlands, som huset de fleste.

Den yngre generasjon av laddevinsdrankerne slo sig sammen i spleiseflag og holdt til i gårdsrummene. De blev jaget fra det ene portrum for straks etter å bli pågrepet i et annet. Den patruljerende politikonstabel kunde ikke overkomme å holde portrummene fri for disse unge drankere som opholdt sig der til enhver tid. Dessuten var der meget annet som optok konstabelens tid. Spetakkel og slagsmål foregikk der til nesten alle tider innendørs som utendørs. Drukne mennesker sjanglet bestandig i gatene, og forholdt de sig rolig og kunde greie sig selv, blev der ikke foretatt noen arrestasjon. Det var ikke så nøie i Vaterland hvad fyll angikk, og befordringsmidlene var for få og dårlige, dessuten var signalboksene ikke installert den gang: Den patruljerende konstabel hadde bare sig selv å stole på. En tid etter århundreskiftet blev signalboksene installert, og de blev til ualmindelig stor hjelp for politiet. Ikke minst i Vaterland. Rampen viste sig som ventelig kan være mindre begeistret for dette nye system. Under installeringen benyttet den anledningen til å skjære over ledningene, som til en begynnelse ikke var isolert i jernrør. Denne rampestrek blev snart forebygget. Signalboksene var konstruert av jern. Uten å åpne dem kunde politikonstabelen ved hjelp av en nøkkel slå alarm. Ved å åpne boksene, som inneholdt en telefon, kunde direkte forbindelse opnås med stasjonen. Nøkler til signalboksene blev

også utlevert til betrodde borgere for det tilfelle at den patruljerende konstabel kunde komme i en vanskelig situasjon og trenge hjelp. Dog forekom dette sjeldent i Vaterland, av flere grunner. Politivennlige mennesker var det ikke mange av, og skulde der tilfeldigvis være en som kunde yde politikonstabelen hjelp i en vanskelig situasjon, kunde han risikere å bli skamslått av rampen. Alarmboksene blev som ventelig kan være meget hyppig benyttet.

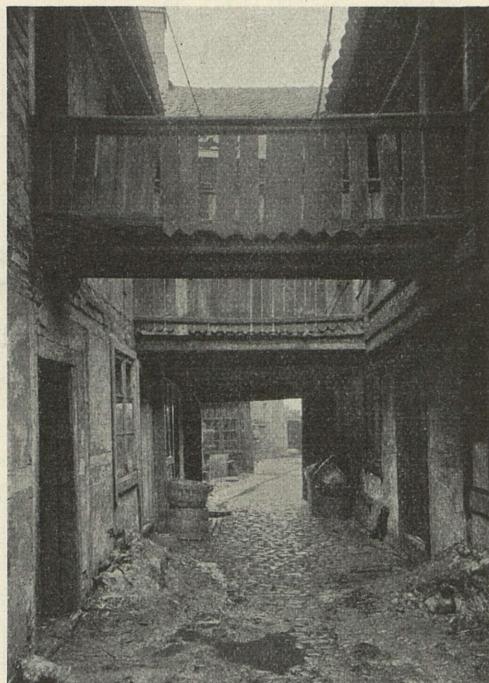
Patrollvognene anskaffedes samtidig med alarmboksene og var i ständig aktivitet dag som natt. Når f. eks. laddevinsdrankerne bråket i et portrum, kunde konstabelen etter å ha iakttatt dem bare gå til nærmeste alarmboks og pr. telefon budsende patrollvognen. Den kom øieblikkelig og stoppet til fyllefantenes store overraskelse like utenfor portrummet hvor de befant sig. De blev da lempet op i vognen en for en og transportert til Grønlands politistasjon. Vognene var den gang åpne med mes-singrekkeverk på begge sider, så de som blev transportert kunde sees av forbipasserende. Om patrollvognen vakte opsikt i de forskjellige andre bydeler, så var den ikke noen sensasjon i Vaterland, dertil såes den for ofte der, og alle kjente den, «Sorgens trille».

«GRÅTAREN», «BRANDØLEN», «VATERLANDS SKREKK» OG
«ARMER OG BEIN».

Bermen eller rampen i Vaterland hadde i gamle dager også sine mer eller mindre kjente «størrelser», og de hadde som regel hvert sitt klen-genavn. De patruljerende politikonstabler i Vaterland blev heller ikke spart for opnavn. En blev kalt «Vaterlands Skrekk» eller «Skrekken». En annen gikk under navnet «Armer og bein» — dette var de mest kjente der på den tid. En jernbaneslusk som tok ophold i Vaterland fikk navnet «Brandølen». Han var stor og skrekkinngydende av utseende, og en meget kraftig kar som ble respektert av sine kamerater overalt hvor han ferededes i Vaterland. Han var enøiet, hvilket ikke bidrog til å forskjonne hans ansikt. «Brandølen» var stadig på farten for å skaffe sig fyll, og kom han i slagsmål med noen var han ikke god å komme ut for. I motsetning til mange andre var han dog lojal mot politiet. Under arrestasjoner var «Brandølen» ofte på plassen og kunde da på en måte

yde politikonstabelen hjelp, ikke med sine never, men med sin brautende optreden. Han kunde da i litt beruset tilstand rope til rampen som stimlet sammen: «Hold dere vekke, jeg er Vaterlands Skrekks høire hånd!»

En annen drukkenbolt gikk under navnet «Gråtaren». Det kan trygt sies at «Gråtaren» var den største og mest kjente laddevinsdrikker i Vaterland. Stor og kraftig av vekst, men skummel av utseende. Og det bemerkelsesverdige ved «Gråtaren» var at han samtidig var svært beskjeden og stillferdig i sin opførsel så lenge han blev latt i fred. Hans ærgjerrighet var bare å skaffe sig brennevin. Hvorledes «Gråtaren» skaffet sig penger til drikke visste vel ingen, men bondefanger var han i hvert fall ikke. Han ruslet helst rundt for sig selv på de forskjellige sjapper, hvor han kjøpte en flaske billig laddevin, og tok sig så en slurk av flasken hvor der bød sig en anledning. Således levde «Gråtaren» dag og natt, år ut og år inn. Om han var mindre utsatt for politiet på grunn av sin stillferdighet, så var han ikke redd det. Tvert imot. Det var en kjensjerning at «Gråtaren» fulgte villig med en mindre konstabel, men blev han arrestert av en større og mer kjent en som var hans like i krefter, satte han sig alltid voldsomt til motverge. Som «Gråtaren» tilbragte største delen av sitt liv i Vaterland, endte også hans liv der. En dag var han som vanlig for å kjøpe laddevin på en vinsjapp som han ofte besøkte i Karl den 12tes gate. På veien ut snublet han på en høi stentrapp som førte op til sjappen og slo sig ihjel i fallet.

Parti av gårdsrummet Karl XII's gt. 28.

Oprinnelig skulde «Brandmannen» ha vært brandmann, derfor fikk han dette klengenavn. Han blev leilighetsvis arrestert for løsgjengeri og innsatt på tvangsarbeide, og det var ikke lenge han fikk være på fri fot hver gang han slapp ut fra anstalten. I motsetning til «Brandølen» var han ikke bare eglekjær mot sine svirebrødre, men også mot politiet. Som den farlige og brutale mann han var, satte han sig alltid imot politikonstablene når han blev tiltalt, hvilket også ledet til arrestasjon.

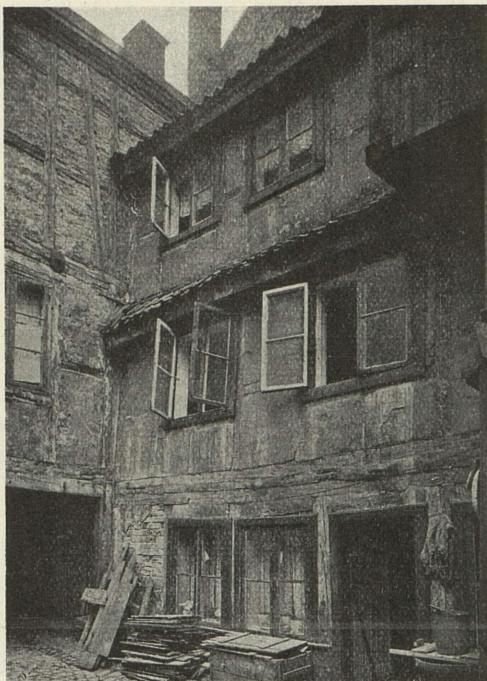
Og arrestert blev han stadig. Utenfor «Abelones» bopel, som der skal berettes nærmere om, hadde den patruljerende konstabbel et av de største basketak med «Brandmannen». Han var på den tid nettop sloppet ut fra tvangsanstalten og var iført nye klær. I anledning sin gjenvunne frihet hadde han tatt sig en god rus og kom som sedvanlig i klammeri og slagsmål med sine svirebrødre. Slagsmålet begynte inne på en ølrestaurant, hvor stoler og bord fikk om hverandre. Den patruljerende konstabbel blev tilkalt for å få «Brandmannen» fjernet. Ved ankomsten dit var de allerede kastet ut fra restauranten og hadde fortsatt sitt slagsmål utenfor på fortauet. Ved synet av politikonstabelen så «Brandmannen» rødt og glemte slagsmålet han hadde påbegynt for bare å ta sig av konstabelen. Det blev et heftig basketak. «Brandmannen» hatet som rimelig var politikonstabler, og denne i særdeleshet, da han hadde vært i basketak med ham mange ganger tidligere. Bermen hadde som vanlig samlet sig og var ivrige tilskuere, deriblandt gatetøser som ikke sparte sig for å opmuntre «Brandmannen» med tilrop som «drep ham, kjør kniven i den fordømte «Skrekken». «Brandmannen» var, i likhet med mange andre i Vaterland som våget å gi sig i kast med politiet, selvfølgelig betraktet som en ren helt. Til tilskuernes store skuffelse fikk konstabelen som vanlig også bukt med ham denne gang. Arrestasjonen foregikk før signalboksene var installert i Vaterland.

Hvis arrestantene var motstridige mot politikonstabelen, blev de under slike omstendigheter kjørt til politistasjonen i det første kjøretøi som befant sig i nærheten. Vansklig kunde det da være i Vaterland hvor kjøretøiene var få, helst blev det en eller annen av renovasjonsvesenets vogner som kunde befinne seg der. Det var også en av disse som tilfeldigvis passerte denne gang og som på opfordring måtte stanse. Hvad slags kjøretøi det var kan enhver danne sig en mening om. I hvert fall

hva arrestanten angikk kunde det være godt nok for ham, og politikonstabelen tok det ikke så nøie. Kjørerens innvendinger om at vognen var halvlastet, gjorde heller ikke hverken fra eller til. Luken ble åpnet, arrestanten og konstabelen tok plass, og kjøretøyet med de to passasjerer plus innhold satte sig i begevelse til politistasjonen.

«Brandmannen» satt snart igjen innenfor lås og lukke til liten hjelp for ham selv og for offentligheten, da dette bare var en pust i bakken, han begynte på samme måte når han kom ut igjen.

«Brandmannen» var av den såkalte bondefangertype og sökte sjøfolk, bønder og tilreisende som sine ofre. Han kunde på sine utfarter rundt omkring i byen være ganske velkledd og manglet ikke frekkhet i noen retning. Med løfte om å være behjelpeelig med å skaffe sine ofre dame-selskap drog han dem med sig til Vaterland. Det skulde ikke være nødvendig å nevne at «Brandmannen» ikke fikk noen faste kunder til denne selskapelighet. Enhver som kom i berøring med ham fikk sikkert en lærepenge, og spesielt en skrek for Vaterland for fremtiden. Efter denne arrestasjon av «Brandmannen» svor bermen hevn over politikonstabelen, og der blev satt ut utkiksposter rundt omkring i Vaterland for å melde hans tilbakekomst fra politistasjonen. Alle var enige om at nu skulle «Skrekken» ha en overhaling. Da politikonstabelen ble observert, signalisertes der at han var i farvannet igjen. Istedetfor å fullbyrde sine planlagte hensikter blev de i stedet grepene av panikk og forsvant til

Parti av gårdsrummet Karl XII's gt. 28.

alle kanter. Bare et par individer skjulte sig bak et gjerde, og ifølge avisberetningen dagen etter skulde de ha utstøtt noen ville indianerhyl. Men det var det hele.

BONDEFANGERE I ARBEIDE.

Vaterlands bondefangere kunde deles i flere klasser. Først den brutale type som alltid øvet vold og planla sine overfall for å tilrane sig sine ofres penger og eiendeler, de arbeidet gjerne i fellesskap med gatetøser som lokkemat. En annen type bondefangere var de som også planla sine forbrytelser, men som drev virksomheten mer i det små og ikke brukte vold mot sine ofre medmindre det var nødvendig for å holde sig mest mulig fra politiet. Neste type var de bondefangere som til stadighet holdt til i Vaterland. De søkte bare å tilsnike sig selskap hos tilreisende jernbaneslusk, hestehandlere, godmodige sjøfolk og tilreisende bønder for å tilfredsstille sin drikkelyst. Denne type bondefangere var som regel helt ufarlige. De planla aldri noe overfall og brukte aldri vold, men hvis anledningen ble gitt, kunde de tilrane sig penger eller verdigjenstander og fordufte under drikkelagene. Disse bondefangere kunde gjerne kalles en bedre lasarontype. Arbeide vilde de på ingen måte ha, men bare ha ledige dager. De satte heller ikke store fordringer til livet, bare de kunde tilfredsstille sin trang til drikk, så var de mere enn fornøyet med tilværelsen. Rundt omkring på de forskjellige kafeer satt de hele dagen og ventet på en anledning til å bli kjent med noen fremmede som kunde by dem på en flaske øl eller annen drikk.

Ikke langt fra Vaterland ligger Grønlands torv eller Kutorvet som det den dag idag kalles. Flere hundre bønder fra byens omliggende distrikter og store opland kom dit med sine varer, og der kunde det foregå en livlig handel hver dag. De omsatte der sine landmannsartikler av alle slags og også levende kreaturer og slakt. Like ved Vaterlands bro på begge sider av elven var der et samlag som hadde en stor kundekrets blandt bøndene. Efter endt markensdag kunde de da i mer eller mindre god stemning søke til de omkringliggende ølrestauranter, og flere kom da ned til Vaterland. Bondefangerne var straks på farten for å tilsnike

TREKK FRA DET MØRKESTE KRISTIANIA VED ÅRHUNDRESKIFTET

Mikkelsgården ved Vaterlands bro.

sig øl og annen drikk ved sine vennlige tilnærmelser til disse mer eller mindre godhjertede mennesker.

Den annen type bondefangere som drev sin virksomhet med planlagt ran og helst i det små, hadde sitt arbeidsfelt både i Vaterland og rundt omkring i andre bydeler. Tidlig om aftenen begynte de å søke efter sine ofre. Deres frekkhet hadde ingen make, og dessuten var det meget lure karer. På utrolige måter kunde de bli kjent med fremmede mennesker på gaten, restauranter, forlystelsessteder o. s. v., og de innsmigret sig slik at de fikk full tillit hos sine ofre ved sin gode optreden. Gjerne ofret de noen slanter for å være spandable til å begynne med. Under påskudd av å være godt kjent overalt i byen og være behjelplig med å skaffe tvilsomme damebekjente og en fornøielig aften sammen, fikk de

lokket dem med sig, og det gikk da som vanlig til Vaterland. Når denne del av deres arbeide var utført og de således hadde fått kloen i et offer som allerede var mer eller mindre beruset, stod dog det vanskeligste tilbake.

Det bestod i å komme ubemerket til Vaterland og ikke bli observert av den patruljerende konstabel. Kunde de det, gikk resten av sig selv. Disse bondefangere hørte til i Vaterland, og de var mer eller mindre kjent av politiet, som straks forstod deres hensikter og meget lett vilde kjenne dem igjen hvis anmeldelse på overfall eller tyveri skulde innløpe. Derfor måtte de arbeide meget forsiktig, og som regel aldri alene, men sammen i store bander. Ofrene blev lokket til Vaterland av et par av dem, ellers var bandemedlemmene på sine poster rundt omkring i Vaterland på de steder hvor deres medarbeidere vilde ankomme med sin fangst. De hadde å holde farvannet klart og undersøke om der «luktet av messing». De hang likegyldig på de forskjellige hjørner og gav avtalte signaler. Den patruljerende konstabel kunde selvfølgelig ikke være på alle steder samtidig. Skulde ikke strøket være farbart, fant de nok en eller annen omvei for å komme helt ubemerket til sitt bestemmelsessted. Det var helst om aftenen og utover natten denne trafikk foregikk, og i det mørke Vaterland med sine skumle avkroker og smug greide de nok i de fleste tilfeller å arbeide helt ugenert.

Drikkebulenes innehavere var også bekjent med bandenes håndverk. De gav heller ikke noen som helst oplysninger til politiet i tilfelle dette skulle rette noen forespørslar til dem av en eller annen art. Politiet stod derfor for det meste helt hjelpløs overfor samtlige bondefangerbander medmindre de ikke overrasket dem på fersk gjerning, og det var ingen lett sak. Damene, som stadig avventet bondefangernes fangster, arbeidet selvfølgelig også sammen med banden. Der blev drukket litt på den ene bule og fortsatt på en annen. Litt inntekter av ofrene skulde de mange buler også ha, samtidig var det et trick å gå fra den ene bule til den annen for å vill-lede ofrene så de senere ikke bestemt visste hvor de hadde vært. De blev samtidig mer og mer omtåket av den sisteklasses laddevin som ble solgt dem. Det var en meget lett sak for bondefangerne å sette sig inn i hvor ofrene hadde sine penger samt hvor meget de hadde, og når tiden var inne, begynte de å arbeide. Kanskje hadde de

TREKK FRA DET MØRKESTE KRISTIANIA VED ÅRHUNDRESKIFTET

Hjørnet av Dronningensgt. og Gunerus gate.

observeret en slipsnål, som «dameselskapet» med letthet fjernet. En klokke med kjede kunde også bringe dem litt kontanter. Dog gikk de ikke brutal frem, brukte ikke vold.

Nei, bondefangere av denne type var sluere enn å begå en slik dumhet og ennu mer redd politiet. Efter først å ha forsikret sig om at deres «klient» var passelig omtåket, blev både penger og gjenstander av verdi fjernet fra hans person. Man drakk ut med forslag om å besøke nok en bulle. Noen av selskapet var allerede forsvunet, men ofrene var for omtåket til å legge merke til det. Efter først å ha forsikret sig om at der ikke var noe politi i nærheten, forlot de drikkebulen. Efter å ha gått nogen få skritt blev ofrene overlatt til sig selv, og bondefangerne

var som sunket i jorden. Slik endte disse menneskers besøk i Vaterland. Og ikke nok med det. Mange av dem våknet neste dag i fyllearresten, først da savnet de sine penger og eiendeler. Den patruljerende konstabbel kunde finne dem overstadig beruset, så de ikke kunde greie sig selv eller gi noen oplysninger på noen bopel i byen. De fleste av ofrene var jo helst tilreisende og sjøfolk og kunde således ikke bli overlatt til sig selv. Det er aldri noe så galt at det ikke er godt for noe, heter jo et gammelt ordsprog, de fikk en god lærepenge for eftertiden.

Den førstnevnte bondefangertype var meget farligere å komme ut for, da de brukte vold og mange ganger slo sine ofre fordervet. I motsetning til de før omtalte bondefangere holdt disse sig svært lite i Vaterland. Riktig nok hørte de for det meste hjemme der, men et større arbeidsfelt var nødvendig for dem. De arbeidet overalt og forfulgte sine ofre fra den ene bydel til den annen. I almindelighet var de mer eller mindre veldresset og kunde således optre overalt, samtidig som de hadde en grenseløs frekkhet. Tilsynelatende så de ut som lovlydige borgere flest, men stakkars de mennesker som blev utsatt for dem. Den dag idag florerer denne bandetype kanskje mer enn noensinne før. Samfundet, ikke bare i Norge, men i alle andre land, har vært plaget mer eller mindre av disse brutale og hensynsløse forbrytere, og det har vært aldeles umulig å få utryddet dette uvesen.

Skylden for at disse overfall hender så altfor ofte kan i mange tilfeller legges på den gode samfundsborger selv. Mange kunde ved å bruke en smule fornuftig sans og almindelig forsiktighet ha spart sig for å komme i berøring med disse rovdyr av mennesker. De har sine garn ute overalt i byens beste strøk, på restauranter, forlystelsessteder og på gatene for å snuse op et bytte. En borger kan mange ganger veksle for mange ord med fremmede han ved leilighet treffer på. Det er almindelig å spørre fremmede man møter på gaten om veiledning til å gå hit eller dit. Hvis vedkommende skulde treffe på en bondefanger, er han mer enn villig til å vise veien. Han er elskverdigheten selv, har da allerede satt kloen i sitt bytte, og etter å ha utført denne «vennetjeneste» vet han alt han behøver å vite og har ikke vanskelig for å komme sitt bytte på nært hold igjen, hvis han finner det regningssvarende. Hvorfor henvender disse mennesker sig ikke til mer sikre hold for å skaffe sig de oplysninger de

Patrollvognen «Sorgens trille».

trenger? Hvorfor spør de ikke den patruljerende politikonstabel på gaten? Til politiet går de dessverre for sent, og da for å bø om hjelp og klage sin nød.

Man kan i mange tilfeller komme ut for pakket på uskyldige måter uten selv å gå like i hendene på dem. De er på farten overalt, ikke minst ved jernbanestasjoner og dampskibsbrygger. I gamle dager hadde de sin spesielle opmerksomhet henvendt på de innkomne båter fra utlandet, ikke minst amerikabåtene med hjemvendte norsk-amerikanere. Mange av disse kom til hovedstaden på gjennemreise og blev der i kortere eller lengere tid. Bondefangerne møtte da op ved båtens ankomst for å utpeke sig sine ofre. De kunde uten vanskelighet merke sig hvor disse mennesker tok inn og forfulgte dem til stadighet for å vente på den første

gitte anledning til å overfalle og bestjele dem. De arbeidet også sammen med kvinnelig hjelp, men var dette ikke nødvendig greide de helst sine affærer på egen hånd.

NORSK-AMERIKANERENS SØRGELIGE EVENTYR.

Fra en anmeldelse fra gamle dager kan nevnes et tilfelle hvor en hjemvendt norsk-amerikaner kom ut for en bondefangerbande. En mid-delaldrende mann ankom til hovedstaden etter et ophold på flere år i U. S. A. Mannen var fra en annen kant av landet, men var allikevel delvis kjent i byen fra et tidligere besøk. Han hadde dog ingen pårørende eller venner der. En slik kjensgjerning kunde bondefangeren med letthet fastslå, da der i slike tilfeller heller ingen møtte op for å ta imot vedkommende. Norsk-amerikaneren fikk sin bagasje utklarert hos tollmennene og tok derefter en hestedrosje til et av byens bedre hoteller. Lite ante han i det øieblikk at han var observert av bondefangere og at han stadig blev forfulgt. Han var snart innkvartert på hotellet med sin bagasje, og etter å ha tatt et overblikk over værelset og hotellets lokalteter, begav han sig ut på byens gater for å se sig litt om og strekke benene etter den lange sjøreise over Atlanterhavet. Ifølge hans rapport senere gikk han på konsert om aftenen. Efter konserten besøkte han en restaurant for å spise. Da han var ferdig der, tok han en spasertur nedover byens hovedgate. Mannen blev selvfølgelig hele tiden iakttatt av sine forfølgere som bare ventet på en anledning til å legge hånd på sitt bytte. Efter å ha gått gaten helt til ende, snudde han for å gå tilbake til hotellet, og underveis svinget han inn i en sidegate for å gjøre turen litt lenger på tilbakeveien. Skjønt hovedgaten var fullpakket med en strøm av mennesker nettop på den tid av kvelden, kunde sidegatene på lengre strekninger være aldeles folketomme, og spesielt denne gaten norsk-amerikaneren valgte, nemlig Fredensborgveien. Gaten var oven i kjøpet svært mørk ved aftenstid, da der var liten og helst ingen trafikk der på denne tid av døgnet. Han var ikke kommet langt bortover før han syntes det begynte å bli litt folksomt omkring ham. To fyrer dukket plutselig frem fra den ene side av gaten og to andre skrådde over fra den annen side og nærmet sig ham.

TREKK FRA DET MØRKESTE KRISTIANIA VED ÅRHUNDRESKIFTET

Smalgangen.

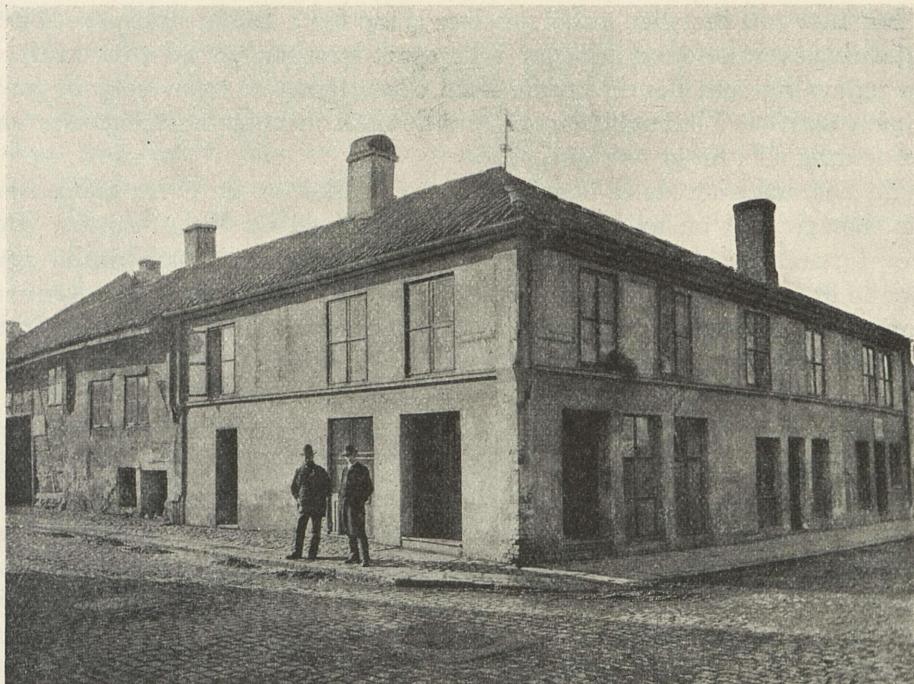
Norsk-amerikaneren hadde vært på mange steder rundt kloden, blandt mange slags folkeraser og folketyper, men hadde aldri vært ute for overfall eller ubezageligheter av noen art og fattet derfor ikke mistanke til disse fyrene, heller ikke da de kom like bort til ham og spurte «om han hadde noen ører å forære bort». Jo, han hadde nok det, og idet han godhjertet stakk den ene hånd ned i bukselommen for å finne noen penger, fikk han et slag i bakhodet. Slaget gjorde dog ikke den ventede virkning. Det sier sig selv at disse fyren må handle hurtig og helst slå sitt offer i svime, så der ikke blir gjort anskrik, og etter å ha gått hurtig igjennem ofrenes lommer, tatt deres penger og eventuelle verdigenstander, forsvinne i all hast før de kan bli observert av noen forbipasserende. — Norsk-amerikaneren, som nu helt forstod deres hensikter og som ellers

ikke var noen svekling, vilde selge sig så dyrt som mulig. Han slo fra sig det beste han hadde lært, men da to andre også strømmet til, blev overmakten ham for stor. Han blev ille tilredt i ansiktet og blev slått bevisstløs. Hans penger og eiendeler forsvant like fort som slynglene. Den patruljerende konstabel fant mannen litt senere på sin runde. Han lå midt i gaten, blodig og tilsynelatende livløs. Ved siden av mannen lå hans tomme lommebok sammen med en del papirer som var spredt omkring. Han blev øieblikkelig bragt avsted til lægevakten hvor det måtte syes flere sting i hodet hans. Slynglene måtte ha bearbeidet ham med en hård gjenstand. Samtidig var hans øine slått fullstendig sammen, så det var et fryktelig syn. Dette var i sannhet en uventet velkomstmottagelse for denne stakkars mann. Han hadde en god del kontanter på sig som blev tatt fra ham, foruten et ur med kjede og andre verdigjenstander. Dessuten måtte han være under lægebehandling et par måneder.

MANGELSGÅRDEN — LØSGJENGERNES SKREKK.

Et uopklart overfall på en politikonstabel.

Det var en tidlig søndag morgen på eftersommeren at alarm innløp fra en alarmboks i Vaterland. Fra Grønlands politistasjon blev der straks gjort utrykning. Ved ankomsten til alarmboksen kunde man på kort avstand ikke se noe. Gaten var tom for mennesker, og da dette syntes å være høist merkverdig, blev der uten nøling kjørt rundt i alle gater i Vaterland i fullt trav. Der observertes intet som tydet på at noe galt var på ferde, men det forunderligste var at den patruljerende konstabel ikke var å se noen steder. Ett var sikkert, fantestreker med hensyn til blind alarm kunde ikke forekomme. Alarmboksene var utstyrt slik at det var helt utelukket å slå blind alarm. Enn videre skulde alarmklokken ha vakt konstabelens opmerksomhet. Da ingen viste sig, kjørte man tilbake, og denne gang helt frem til alarmboksen for muligens der å kunne løse mysteriet. Ved ankomsten dit blev de møtt av et uhyggelig syn — den vakthavende konstabel halvt sittende under alarmboksen med et stort, gapende hull i hodet, hvorfra blodet rant ned på fortauet og hadde dannet en stor pøl. Ved første øiekast så det ut som

Hjørnet av Karl den XII's gate og Rødfyldgaten ca. 1890.

om konstabelen var død, men der var ennu liv i ham. Her var der ikke tid til å danne sig flere meninger, der måtte handles hurtig for å bringe ham til lægevakten, hvortil der blev kjørt i vill fart. Det var på høi tid at han blev tatt under behandling, da han hadde lidt et stort blodtap. Efter å ha ligget bevisstløs i flere timer, kunde konstabelen bare gi en dårlig forklaring på det som var hendt. Han kunde bare berette at han var brutalt slått ned med en hård gjenstand, av en eller flere personer som ubemerket måtte ha nærmet sig ham i grålysningen. Like etter sin ugjerning var de forsvunnet. Konstabelen hadde etterat han var kommet til bevissthet i en meget utmattet tilstand på en eller annen måte kommet til nærmeste alarmboks og slått alarm og igjen falt bevisstløs om.

Der blev satt iherdige undersøkelser igang for å komme på sporet etter ugjerningsmennene, og det blev ikke spart hverken på tid eller krefter. En ugjerning som denne kunde ikke offentligheten være bekjent av å la gå ustraffet. Tiden gikk, men tross de mest iherdige anstrengelser var det umulig å få bragt noe lys i saken.

En kort tid etter dette overfall fant man liket av en eldre mannsperson, bortgjemt i en avkrok innenfor en gammel og forlatt rønne. Det blev fastslått at han hadde ligget der i mange dager. Man kunde også kjenne at atmosfæren var forpestet i lang avstand fra legemet. Rønner, skur og tomter rundt omkring blev ofte gjennemstreifet av vakthavende politikonstabler, og tilfeller som dette var ikke noen sjeldenhets i Vaterland.

De ulykkelige drakkere som holdt til rundt disse steder, hadde som regel ingen pårørende som savnet dem. Den eneste trøst og venn de hadde var laddevinsflasken. De mest henfalne drakkere drakk «skåp», som var billigst, og som de også selv laget i stand. Mennesker som var kommet så dypt ned at de brukte denne drikk var det ingen redning for. Det merkeligste var at de kunde opnå en høy alder, men som ventelig kan være så mange av dem eldre ut enn de i virkeligheten var på grunn av lastens følger. Hår og skjegg vokste vilt til alle kanter, mange så ut som villmenn. De holdt sig som regel borte fra politiet, men det hendte at de i døddrukken tilstand blev kjørt til politistasjonen, spesielt ved vintertider, da de ellers lett kunde fryse ihjel. Gjentagne gangers arrestasjon endte med en tids tvangsarbeide på Mangelsgården. Hvilken skrekk for mange av dem når de skulde i bad! De fleste av dem var ikke vant med å bruke vann på sin kropp, og langt fra å ta et ordentlig bad. Det hendte ikke sjeldent at de følte sig slappe og uvel etter en slik kur. På Mangelsgården blev de både klippet, barbert og iført rene klær. Et ophold der varierte fra 3 til 6 måneder, og de måtte i denne tid arbeide hårdt fra morgen til kveld under skarp oversikt av tilsynsmennene.

Selv om fangene ellers hadde det godt i alle retninger i sammenligning med deres vanlige liv, betraktet de opholdet der som den rene tortur og ønsket sig tilbake til sitt frie løsgjengerliv og laddevinsflasken. Ved utskrivning fra Mangelsgården blev de utstyrt med gode og varme klær og sko, som de fleste dog ikke fikk megen glede av. Klærne solgte de og

iførte sig igjen gamle klæsfiller som de tigget sig til. Mangelsgården hadde også en kvinnelig avdeling, og de kvinnelige fanger måtte i likhet med de mannlige arbeide under opholdet. Det største antall kvinner som blev dømt til en eller flere måneders ophold på Mangelsgården, var gatens løse fugler. Noe befordringsmiddel bruktes sjeldent til å transportere fangene fra de respektive politistasjoner til Mangelsgården. Fangerne blev bragt dit tilfots i følge med en politikonstabel. Det vakte ingen opmerksomhet underveis overfor de mannlige fanger, men de kvinnelige fanger var meget utsatt for de forbipasserendes nysgjerrige blikk. Ved ankomsten til Mangelsgården trakk man i en snor som satte en kubjelle i bevegelse innenfor og således varslet den vakthavende betjent. Under slike gammeldagse forhold var det lite opmuntrende for en kvinne å bli stående der og vente til porten blev åpnet i nærvær av de forbipasserende og sammenstimlede mennesker.

«LUNDIN» — KNIVSTIKKEREN MED KJEMPEKREFTER.

Knivstikkeren «Lundin» hadde ikke fast opholdssted i Vaterland, men ikke destomindre var han godt kjent der. Han var jernbaneslusk og av den verste type. «Lundin» kom til Vaterland leilighetsvis og satte skrek i all ramp hvor han gikk, og mer enn det — han kunde sette hele Vaterland på ende. Med sin brutalitet og nesten uovervinnelige styrke gikk han rundt med kniv løs i lommen, og alle holdt sig på avstand fra den farlige mann når han begynte å drikke. Han lignet meget på «Brandølen» i størrelse og var kanskje ennu mer trettekjær og langt farligere å komme ut for. «Lundin» var en lang, sværlemmet og sterkbygget mann. Hans kraftige bryst, brede skuldrer og tyrenakke vidnet om ualmindelige krefter. Han var en mann i sin beste alder, 35—40 år. «Lundin» kom bare til Vaterland for å ture og drikke og møte sine kjærester, som var meget begeistret for ham. Men like meget kom han dit for å lage spetakkel og tilfredsstille sin kamplyst. Når «Lundin» kom til Vaterland gav han i hele sin opførsel inntrykk av at han følte sig som den store hersker over alle der. Han var av svensk herkomst, og etter hans mørke utseende å dømme rant det taterblod i hans årer. Som mange andre

«storheter» på den tid i Vaterland beholdt heller ikke knivstikker «Lundin» sin «trone» lenge. Han møtte sin overmann blandt sine motstandere og ikke minst blandt de politikonstabler som den gang patruljerte Vaterland.

Under et av sine besøk, det var en lørdags eftermiddag, kom «Lundin» i følge med en annen slusk, høirøstet og i god stemning til Vaterland. Når han kom, sattes sinnene i bevegelse, alle som én visste at «Lundin» var på farten. Hans brautende optreden kunde bringe beboerne og spesielt bermen til å stimle sammen i gatene, og nysgjerrige ansikter blev sett overalt i åpne vinduer. Alle visste og ventet på at noe vilde hende, og knivstikker «Lundin» fartet rundt hele bydelen for å melde sin ankomst. Det behøver ikke å nevnes at den patruljerende politikonstabel også visste at han var i nærheten og stadig avventet begivenhetenes gang. Bermen, helt ned til den minste gategutt, undlot ikke å komme med bemerkninger og i hele deres opførsel tilkjennegi at «Lundin» var i Vaterland.

«Nu er «Skrekken» redd,» kom det fra endel ramp som hadde samlet sig på et hjørne. «Spring og gjem dig, du duer ikke her,» kom det igjen. Den patruljerende konstabel hadde på denne vakt en aspirant fra politiskolen med sig. Disse aspiranter måtte også praktisere under skoletiden i de forskjellige strøk rundt omkring i byen, aldri på egen hånd, men sammen med en eldre konstabel. Aspiranten som var med i Vaterland da dette hendte, var en stor og kraftig kar, men under situasjoner som disse behøves ikke bare krefter, men også en god del erfaring og uferdethet.

Da knivstikker «Lundin» fremdeles fortsatte å opføre sig like støiende og derved forstyrret den almindelige fred og orden, begynte konstabelen offensiven med å si til «Lundin» at han måtte forholde sig rolig og helst fjerne sig, hvilket han ikke tok noen notis av. Det viste sig straks at han ikke tok imot noen irettesettelser fra noe hold, men fortsatte med sitt spetakkel. At Vaterland var et sted for sig selv, kan enhver av leserne danne sig en mening om, og politiet tøiet sig i almindelighet lenger der. De visste også at de mange ganger hadde med farlige folk å bestille, og noen hjelp fra utenforstående kunde de i de fleste tilfeller ikke gjøre regning på å få, selv om stillingen var aldri så kritisk. «Lundin» med

TREKK FRA DET MØRKESTE KRISTIANIA VED ÅRHUNDRESKIFTET

Skraphandel i Rødfyldgaten 13 ca. 1900.

sin ledsager og de to konstabler skjønte at «krigen» var erklært. Begge parter ventet bare på at noe skulde hende. Da ennu en anmodning fra konstablene om at de skulle fjerne sig heller ikke bragte noe resultat, tok også deres tålmodighet en ende. Begeistringen fra den omkringstående ramp og berme steg, og antallet hadde også vokset på ganske kort tid. Politikonstabelen og aspiranten rykket frem for å arrestere urostifterne, og førstnevnte griper «Lundin» i skulderen. Det blir nesten stille rundt omkring, alle venter meget spent på hvad utfallet av dette skulle bli. Like fort som politikonstabelen hadde berørt hans skulder, vendte «Lundin» sig hurtig rundt og grep ham i brystet med den ene hånd og aspiranten med den andre, holdt dem under svenske eder av verste slags så fast at det føltes som de blev holdt i en skrustikke. Jubelen steg en-

ormt blandt de omkringstående tilskuere, ikke minst fra dører og vinduer omkring hvor folk hadde samlet sig.

Det var et svare spetakkel med hyl og rop, som om der skulle tures inn et nytt år. «Lundin»s ledsager, som ikke så ut til å like situasjonen i det hele tatt, stod ved siden av sin venn og forholdt sig helt passiv, og benyttet et beleilig øieblikk til å forsvinne fra skueplassen. «Lundin» holdt fremdeles fast med sine kraftige never uten å røre sig en tomme, og konstablene gjorde sig klar til motangrep. Situasjonen synes kanskje rent ut latterlig for leseren, idet de to konstabler hadde begge sine hender fri. Men «Lundin»s fangarmer strakte sig fem tommer lenger enn en almindelig stor manns armer, dessuten måtte denne mann tas med forsiktighet. «Lundin» var en mester i å behandle en kniv.

På givet signal rev de to konstabler sig løs fra hans jerngrep. Jubelen blandt bermen stilnet igjen av, og «Lundin» blev litt overrasket over konstablenes plutselige motangrep, og den ene benyttet anledningen til å gi «Lundin» et velrettet kraftig kjeveslag som sendte ham over ende i rennestenen. Her måtte handles kvikt, for dette slag gjorde langtfra «Lundin» kampudyktig, tvert imot. En slik påkjenning gjorde bare desto mere til å sette den riktige kamplyst i ham. Idet «Lundin» tumlet mot rennestenen kastet konstabelen og aspiranten sig over ham. «Lundin» var ikke lenger et menneske, han freste verre enn det villeste dyr, og konstablene arbeidet iherdig for å overmanne ham. En stor kniv blev først fjernet fra hans person, og aspiranten fikk ordre om å holde «Lundin»s ben, mens konstabelen med sine knep fikk gjort ham kampudyktig. Det var ikke tale om å reise dette uhyre op, dertil var risikoen for stor. Bermen, som ikke likte utfallet av den korte kamp, fortsatte stadig å hisse «Lundin» op. Efter en kort tid kom assistanse til stedet fra forskjellig hold, samtidig som patrullvognen kjørte op til skueplassen. Den hadde påstigningsbrett med messinggelender bakerst på vognen, og idet konstablene samlet skulle bringe arrestanten op på brettet, grep han rundt messinggelenderet og vilde ikke slippe taket. Flere kølleslag måtte til for å løsne «Lundin»s grep, men så blev han overmannet og bragt inn i vognen, som satte sig i bevegelse til Grønlands politistasjon. Bare de to vakthavende konstabler blev tilbake for å spre bermen og de nysjerrige hver til sitt, hvorved ro og orden igjen blev oprettet for en tid.

Utfallet av en slik arrestasjon var imidlertid slett ikke alltid i politikonstabelens favør. Det er langtfra en slik strålende stilling han har at noen kunde misunne ham den, allerminst i Vaterland på den tid. Det hendte også ofte at konstablene etter å ha fått bukt med sine arrestanter blev funnet halvt ihjelslått med skrammer og sår på hode, ansikt og hender, med uniformen i filler, og utmattet til det ytterste. Noen hjelp var det som før nevnt sjeldent å få hos den lojale samfundsborger, så hvad kunde der ventes av bermen i Vaterland? Mangen en god samfundsborger har kanskje til tider sett litt skjevt på politimannen. Kanskje har han selv mottatt en irettesettelse på veien hjem etter en «glad kveld». Eller kanskje har han vært vidne til at politiet har tillatt sig å arrestere en fullt ut edru og tilsynelatende uskyldig person som spaserer rolig på gaten? Vedkommende blir ovenkjøpet ikke tatt på med bløte hender heller. «Det er en skandaløs behandling den mann får,» vil kanskje den gode borger kritisende bemerke til sin medborger. Han gir sig ikke tid til å tenke at det kanskje er en langt farligere mann enn han ved første øiekast får inntrykk av. Bak det uskyldig utseende ansikt skjuler det sig kanskje en storforbryter eller en morder.

«VATERLANDS DRONNING», «GRYNVILLINGA» OG «BONDE-MARIE».

De kvinnelige individer hadde i likhet med mannsfolkene også sine klengenavn. Den mest kjente var «Vaterlands dronning». Hun bodde i centrum av Vaterland i en forfallen rønne hvor hun, som så mange andre, offisielt drev en mindre bevertningsvirksomhet, men det var bare et skalkeskjul for den egentlige forretning, nemlig tøsetrafikk. Hun var stor og staut, og krefter hadde hun til på egen hånd å ta affære i eventuelle utkastelser eller slagsmål som kunde opstå. Politiet blev sjeldent tilkalt, det var til fordel for hennes forretning å holde det borte under slike omstendigheter. Men om hun avslo politiets hjelp, så var det det bemerkelsesverdige ved henne at hun kunde yde politiet hjelp på mange måter. Skulde den patruljerende konstablen være i vanskeligheter under en arrestasjon hvor hun var i nærheten, kunde han gjøre regning på hennes assistanse. Mangen en gang var nøklene til signalboksen overlatt henne,

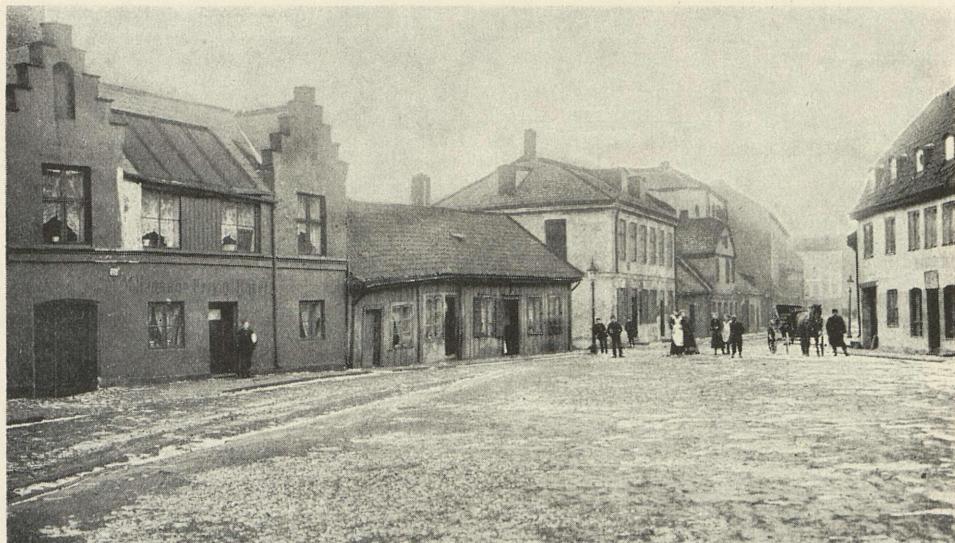
og hun begav sig da straks til nærmeste signalboks og slo alarm. Hun kunde også være til stor nytte ved å gi oplysninger til politiet angående stjålet gods som verdigjenstander o. l. Selv befattet hun sig ikke med slike saker om de blev tilbuddt henne eller andre som opholdt sig i hennes hus. Opdagelsespolitiet kunde ofte bli sett hos henne for å skaffe eventuelle oplysninger i en eller annen retning, da hun kjente alle mennesker som holdt til i Vaterland. Hvis hun var i stand til å gi oplysninger, skjulte hun heller ingen ting, og var heller ikke redd for at dette kunde skaffe henne mange fiender. Hennes modige vesen og optreden innkjød respekt hos alle. Hun hadde vært gift, men hennes mann blev drept under noen optøier i Vaterland omkring århundreskiftet.

Slike forretninger som den «Vaterlands dronning» drev, var der mange av, og de var til stadighet i virksomhet natt som dag. Som reklame for forretningen de drev stod tøsene i dørene eller hang i vinduene for å speide etter kunder blandt de forbipasserende. På den tid vanket der mange anleggsarbeidere eller jernbaneslusk i Vaterland, spesielt på lørdager, og disse dager var de mest innbringende for tøsene og forretningenes innehavere.

Disse kvinnemennesker var nesten alltid mer eller mindre beruset og så ikke særlig inntagende ut. Innéhaverne av bulene var eldre kvinner som også gikk i stadig rus, mange av dem med sitt diende barn ved brystet. Tøsene forsøkte å begrense sitt arbeidsfelt innenfor Vaterlands grenser, men kunde gjerne på mindre travle dager i ukens løp ta ut til nærliggende distrikter for å skaffe sig kunder, såsom Jernbanetorvet og Lilletorvet. Disse grimme og fordrukne pikebarn kunde ikke pynte på sitt utseende med smink og pudder som nutildags, men brukte til gjengjeld slør over ansiktet som den gang var på mote.

En på den tid meget kjent tøs bar navnet «Grynvillinga». Hun holdt sig meget sammen med en henfallen laddevinsranker, som derfor fikk navnet «Grynaugrauten». Disse to turet og drakk meget sammen, og når de blev meget beruset, røk de som regel uklar. «Grynaugrauten» bodde i en falleferdig rønne i Smalgangen ved Vaterlands bro, og drikkeselskapene med ham der endte med at «Grynvillinga» alltid ble kastet på porten. På Kutorvet like ved, hvor der som vanlig var en stor markedsdag, hørtes en dag et kvinnehyl i retning fra Smalgangen. Den patrul-

TREKK FRA DET MØRKESTE KRISTIANIA VED ÅRHUNDRESKIFTET

Vognmannsgaten ca. 1890.

jerende konstabel som befant sig på Kutorvet i det øieblikk, begav sig ived til Smalgangen. Han kunde på forhånd danne sig en mening om hvad som var på ferde, for han kjente igjen «Grynvillinga»s gjennemtrengende stemme. En masse nyfikne mennesker på torvet fulgte konstabelen i hælene. Han hadde ikke tatt feil, utenfor inngangen til «Grynagrauten» stod «Grynvillinga» halvnaken og hamret på døren. Under de verste eder gav hun tilkjenne at hun vilde inn til «Grynagrauten» igjen, men til ingen nytte. Konstabelen så sig nødt til å få henne fjernet, da oprinet hadde samlet en mengde mennesker som interessert fulgte med i oprinet. Ikke før hadde konstabelen tatt i henne før hun la sig ned for å vanskeligjøre stillingen for ham. Samtidig sparket hun vilt med benene slik at underskjørtet, som nesten var det eneste som skjulte kroppen, kom langt opover ryggen hennes, og hele blanke baken blev utstilt for tilskuerne.

De undlot ikke å gi sin begeistring tilkjenne, klappet i hendene, huiet og bar sig som om de var ville mennesker. Da hun under rå eder frem-

deles hev sig frem og tilbake og sparket med benene, torde konstabelen ikke ta i henne av frykt for å rive av henne de få klæsplagg hun hadde på sig. Men alt har en grense, og det hadde konstabelens tålmodighet også som ventelig kan være, og han plantet sin høire hånd med kraft på «Grynvillinga»s bakdel. Hadde han ant hvad resultatet av denne behandling vilde bli, hadde han ikke foretatt dette eksperiment. Det viste sig at «Grynvillinga» hadde en kraftig løs mave. Spruten stod høit til værs like mot politikonstabelen og de nærmeststående nysgjerrige tilskuere, som vek tilbake ikke lite forfjamset over denne uventede besmitelse, og de forsvant en for en under de gjenværendes store begeistring. Konstabelen måtte dog bli på den utsatte post inntil patrullvognen ankom. Det var jo på tide at hun ble kjørt til stasjonen.

Av Vaterlands farligste og mest kjente gatetøser kan også nevnes en som populært ble kalt «Bonde-Marie». Hun valgte sine ofre blandt sjøfolk og jernbaneslusk som leilighetsvis søkte til Vaterland. Denne tøs hadde stadig tilhold der og drakk og turet med sine ofre dag og natt. Når «Bonde-Marie» var beruset, var det mange som var redd henne, for også hun var kjent for å bruke kniven. «Bonde-Marie» kunde bli sett overalt og til enhver tid, men hun holdt sig aldri sammen med andre gatetøser. Efter sitt mørke utsende å dømme var hun av taterslekt. «Bonde-Marie» var middels høi, helst slank og meget smidig med skarpe og pene ansiktstrekk. Hennes klær var oftest i brokete farver, men svært sjasket. Hun var slu som en rev og visste å holde sig vekk fra politiet, men leilighetsvis blev hun dog arrestert for fyll og gatetrafikk.

Jeg skal her nevne en komisk episode fra en gang hun ble bragt i arresten. Det var en tidlig våraften og den svake belysning i Vaterlands gater og smug var allerede tendt. «Bonde-Marie» var også den aften på farten i godt humør, og humøret steg etterhvert som den mørke kveld skred frem. Hun fartet rundt omkring på de forskjellige ølrestauranter, forsvant leilighetsvis inn i et eller annet portrum og dukket omsider opp igjen. Den patruljerende konstabel hadde stadig sin opmerksomhet henvendt på henne, og da hun kom i høilydt klammeri med en mannsperson i et portrum, skred konstabelen inn for å bringe henne til politistasjonen. Hun hadde et heftig temperament og satte sig voldsomt til motverge. Det var en kjensgjerning for politikonstablene i Vaterland at

Det innerste gårdsrum ved Karl XII's gate 28.

hysteriske kvinnfolk som «Bonde-Marie» og hennes like var vanskeligere å arrestere enn de verste mannfolk. Hun sparket, bet og klorte. Hennes hår, som før ikke hadde noen førsteklasses frisyre, stod da enda mer bustet og strittende til alle sider. I motsetning til mannfolkene tålte heller ikke disse kvinners skjøre beklædning den samme medfart, og de måtte derfor behandles mer lempelig. Hun blev halvt båret halvt slept under mange nysgjerrige blikk til Nygaten hvor den krysser Storgaten. Idet sporveisskinnene skulde passeres mistet hun sine underbenklær, hun snublet i dem og falt over skinnene hvor hun blev liggende og sparke og bære sig. En sporvogn kom kjørende og måtte stanse. Folk stimlet sammen og hadde en kostelig stund over denne episode, og latteren og jubelen fra tilskuerne steg høit til værs. De to stivbente gamper som

trakk sporvognen, nød også den uventede hvilestund. Situasjonen var uten tvil komisk i øieblikket. Der var på en ganske liten stund kommet så mange mennesker at hele trafikken i gaten måtte stanse. Skuespillet tok først sin ende da en vognmann, som var budsendt, innfant sig og kjørte politikonstabelen med «Bonde-Marie» til stasjonen. — Fra en høiere instans blev der siden gitt uttrykkelig ordre om at gatetøser som blev arrestert, for eftertiden måtte befordres i vogn til stasjonen!

Denne kvinne var bare en av de mange bekjente gatetøser på den tid. På en av de mange yndede kapringsplasser, nemlig Jernbanetorvet, kunde destå i store grupper, og de blev der og mange andre steder til en stor gene for de forbipasserende.

De fleste mennesker som passerte Jernbanetorvet daglig, var ordentlige borgere, og de så sig forøget på denne gatetrafikken. Der blev inngitt flere klager over dette forhold, og politiinspektøren gav straks ordre om at en stadig rassia skulde settes igang for å sette en stopper for trafikken. I almindelighet kunde gatepikene ta en promenade rundt Lille Strandgate og tilbake Store Strandgate, som munner ut i Carl Johansgate, og derfra tilbake til Jernbanetorvet. Alle mistenklig eksemplarer av typen blev en dag uten videre varsel pillet sammen, og patrollvognen gikk med full last flere turer til politistasjonen. De etterfølgende dager fortsatte rassiaen, og flere blev bragt inn etterhvert. Det varte ikke lenge før man merket en betydelig bedring, men det tok lang tid før uvesenet helt blev ryddet ut fra dette strøk. De gjenværende spredte sig til andre og foreløpig mindre utsatte steder rundt omkring i nærliggende distrikter. Mange av de mest kjente tøser fikk sig et kortere eller lengere ophold innenfor Mangelsgårdens høye murer. Noen kom som debutanter til denne anstalt, andre hadde mere eller mindre erfaring fra tidligere ophold, og disse tok det ikke så tungt, men fant sig snart tilrette foran vaskebaljene igjen.

DET VANDRENDE SAMLAG.

En liten og svært gammel rønne, som lå til Vognmannsgaten, bar navnet «Det vandrende samlag». Husets fasade til gaten var så lav at man lett kunde nå op til takrennen. Det så skummelt og trist ut som de fleste

En rønne i Rødfyldgaten.

andre rønner i Vaterland. Vinduene og dørene var små og skakke, og glassene var på mange steder knust og erstattet med gamle filler. Denne rønne hadde bare én fast beboer, en eldre kvinne som alltid kunde bli sett rusle rundt der inne dag og natt. Ellers leide hun bort nattelosji til bermen for en meget billig pris, som hennes gjester kunde overkomme. Rønnen var utstyrt med flere små rum. Inventaret var skrøpeelig og meget enkelt. Der vanket en masse lasaroner, og gatetøser hadde også sitt tilholdssted der. Mangt foregikk også innenfor denne rønnes vegger. Den var også et meget yndet selvmordsted. En eldre person skjøt sig etter å ha losjert der et par netter. Det var bare en av de mange ulykkelige, forkomne drakkere som var blitt lei av livet. Den patruljerende konstabel hørte et skudd fra rønnen, som de alltid holdt et godt øye med, da så mange ulovlige ting foregikk der. Kjerringen kom sam-

tidig farende mot konstabelen for å berette det som var skjedd, og sammen gikk de op for å undersøke huset. Det var mørkt i alle kott, men de blev undersøkt ved hjelp av en lysstump. I et av dem blev mannen funnet død i sittende stilling. En slik episode vakte ingen sensasjon i Vaterland. Noe hendte stadig der.

En lasaron kom en dag ganske rolig slingrende hen til vakthavende konstabel og bad om hjelp, da han holdt på å miste nesen sin. Mannens nese var skåret omtrent helt av ovenifra og hang i en liten part av vegen mellom neseborene. Han blev øieblikkelig bragt til lægevakten og fikk nesen fastsydd på rette plass. Av forklaringen fremgikk det at han hadde vært i slagsmål i «Det vandrende samlag», mere kunde eller vilde han ikke berette. Han viste sin takknemmelighet til politikonstabelen senere ved å vise sin igjensydde nese, og takket ham for at han hadde skaffet ham hjelp. Hvad nesen angikk, så hadde den riktignok kommet på plass, men om den ikke bidrog til noen forskjønnelse avmannens utseende, blev den for politiet et godt kjennemerke på ham.

EN BELIVET AFTEN I BASARHALLEN.

Noen forlystelse fantes det ikke i Vaterland på den tid og heller ingen dansehaller. Rampen og gatetøsene i Vaterland sökte da til de nærmestliggende og sisteklasses dansehaller, for eksempel Casino, som lå på Youngstorvet like ved Møllergaten 19. En annen bar navnet Fritjof Hall og lå på hjørnet av Grønlandsleret og Kutorvet. Denne dansehall var like meget besøkt som førstnevnte, da den lå nærmest Vaterland like over Akerselven. En sisteklasses variete som også var den eneste i byen på den tid, foruten Tivoli, kaltes Basarhallen og lå også på Youngstorvet. Basarhallen hadde sine innganger fra to forskjellige steder, nemlig ved Youngstorvet med gjennemgang til Storgaten, hvor den annen inngang eller rettere nedgang lå, da Basarhallen lå under jordens overflate. En smal trapp førte ned til den store og rummelige sal, som hadde plass til mange mennesker, men var meget lav under taket. I den ene ende av salen var en åpen scene, og småbord og stoler var ellers plassert meget tett rundt omkring i lokalet. Lokalet hadde et meget mørkt

og skittent utseende og dessuten en meget trist og dunkel belysning. I det hele tatt virket dette sted svært lite oplivende.

Av drikker blev der servert øl og vin, dessuten smørbrød og lignende. Underholdningen blev besørget av artister av simpleste sort. Der var alltid et støiende liv fra de mange mennesker av blandet publikum. Dette sted var et godt operasjonsfelt for bondefangerne og de mange gatepiker som innfant sig der. Basarhallen var derfor langtfra noe betryggende sted for det store antall tilreisende av alle klasser og de mange nysgjerrige som avla den et besøk. Atmosfæren kunde til tider være næsten uutholdelig, sur av piperøk og lodden av innestengthet, for ventilasjonen var overmåte skrøpelig.

Slagsmål og spetakkel var ikke noen sjeldent hendelse i Basarhallen, man måtte alltid være forberedt på at et eller annet kunde skje av den slags. Mange av disse optøiene kunde ofte være iscenesatt av rampen og tøsene for at de kunde få en anledning til å tilrane sig penger og verdighenster fra det fremmede publikum, som blev grepst av panikk og bare hadde tanke for å komme sig uskadt ut. Hele Basarhallen kunde under slike oprin være i et eneste kaos. Bord og stoler og tomflasker blev kastet om hverandre. Under slike anledninger hadde rampen en ubeskrivelig behendighet til å kunne nappe til sig en lommebok, et lommeur o. s. v. Efterat urostifterne var kastet ut eller selv stukket av, inntok de gjenværende sine plasser, og stemningen blandt dem stod like høit igjen, som om ingenting skulde ha skjedd.

Gjester kom og gikk til langt ut på natten. Gatepikene forsøkte å kapre sig en kavalér, og fant snart ut om det var regningssvarende å ofre noen tid på en person. I motsatt fall forlot hun ham snart for å finne en annen. Bondefangerne var på sin post og utspeidet sine ofre. På scenen fortsatte underholdningen uten stans, den ene artist avløste den andre. En sparsommelig påklædt, ja næsten naken danserinne opvartet publikum med sin dans. En sangerinne med en brusten stemme sang de siste slagere, og i mellomrummene fortaltes sjofle vitser. Jubelen var alltid stor blandt publikum, og jo mer sjofel underholdningen var, desto mer jubel. Det sprog som førtes høilydt i lokalet, passet langtfra i det beste selskap. Der blev drukket og skålet, og etter hvert som tiden skred frem mot natten, var der mange drukne som satt eller halvt lå under

TREKK FRA DET MØRKESTE KRISTIANIA VED ÅRHUNDRESKIFTET

bordene. Ved midnattstider var forestillingen slutt, og lokalet tømtes etter hvert. Bondefangerne og gatetøsene forsvant hver sin vei med sine ofre for å skaffe dem mere liv og drikke andre steder, nemlig i bulene i Vaterland. Her var dørene åpne for gjester hele natten. Noe som het lukningsvedtekter kjente de ikke til i Vaterland. Av offentlige dansebuler fantes som før nevnt to, nemlig Casino og Fritjof Hall. Disse dansehaller hadde en større restaurant i første etasje, hvor der servertes mat og drikkevarer. Det gikk like vilt for sig på disse to steder som på Basarhallen, med slagsmål og utkastelser til enhver tid. Politivakten på disse steder bestod alltid av flere mann, og de hadde nok å bestille til lukningstid.

M. C. Øverland.